Rapport fra fokusgrupper

«Politisk ukorrekt synstolking»

2026

Prosjekt: **785 Politisk ukorrekt synstolking**

Universell Utforming AS:
Tullins gate 6, 0166 Oslo
www.universellutforming.no

Kontaktpersoner:

Sigrid Skavlid (prosjektleder),
e-post: sigrid@universellutforming.no

Magnar Kvalvik,
e-post: magnar@universellutforming.no

Dato rapport: **17.4.2026**

Foto: NRK der ikke annet er oppgitt.

Forsidebilde: IstockPhoto

Innhold

Om prosjektet **3**
Fokusgrupper **3**
Rekruttering **3**
Gjennomføring **3**
Tema 1: Hudfarge/etnisitet 4
Tema 2: Utviklingshemming 8
Tema 3: Funksjonshemming 9
Tema 4: Kjønnsuttrykk og kjønn 10
Tema 5: Pornografi og kjønnsideal/utseende 12
Generelt inntrykk: 13
Annet som kom opp: 13
Arrangørs noteringer etter møtene **14**

Om prosjektet

Politisk korrekthet gjør at synstolkere vegrer seg for å beskrive sensitive forhold. I prosjektet deltar både synshemmede og fagmiljøer for å forsøke å utvikle retningslinjer eller råd som gir synshemmede samme tilgang til informasjon som seende.

I dag synstolkes sjelden sensitive aspekter som utseende, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet, etnisitet eller funksjonsnedsettelse med mindre det er helt nødvendig for å forstå handlingen. Dette gjør at synshemmede ikke får samme inntrykk av mangfold som seende. Som del av prosjektet er det gjennomført to fokusgruppeintervjuer med synshemmede for å få vite hvilken informasjon som etterspørres når de får mer innsikt i det visuelle bildet, og på hvordan det skal formidles. Forut for fokusgruppeintervjuene ble det gjennomført en spørreundersøkelse blant synstolker om deres erfaring med ordlegging av sensitive tema.

Universell Utforming AS gjennomfører prosjektet med støtte fra Stiftelsen DAM med Blindeforbundet som søkerorganisasjon.

Fokusgrupper

Målsettingen med fokusgruppeintervjuene var å få innspill til hvordan sensitive aspekter kan/bør løses, hvilken informasjon som er viktig å formidle og for å gi innspill til retningslinjer.

Rekruttering

I begynnelsen av desember 2025 søkte vi etter deltakere i Facebook-gruppen «Synstolking i Norge» (690 medlemmer). Vi fikk inn sju svar. Blindeforbundet la i januar ut forespørsel på sine nettsider og vi fikk inn flere deltakere. Vi hadde planlagt to fokusgruppeintervjuer med fem deltakere hver, og hadde nok deltakere da 13 personer meldte seg til sammen. Deltakerne ble delt inn i to grupper etter hvilken dato som passet for den enkelte.

Gjennomføring

Fokusgruppene ble gjennomført 11.2.2026 og 26.2.2026 fra kl.17.00-19.30 i Universell Utformings lokaler i Tullins gate i Oslo sentrum.

Alle som meldte seg fikk tilbud om å delta, men på grunn av uforutsette hendelser ble noen forhindret fra å delta i siste liten.

I den første gruppen deltok tre personer. I den andre gruppen var det fem. Av åtte deltakere var det én mann, resten kvinner.

Én person var svaksynt og de andre blinde. Noen hadde hatt syn tidligere, mens andre var født uten syn eller hadde mistet det veldig tidlig. Dette kom fram gjennom samtalene, men det ble ikke spurt direkte om dette.

Sju deltakere var norske og en deltaker var fra Midtøsten, men hadde bodd i Norge i mange år.

Aldersmessig var deltakerne anslagsvis fra midten av 20-årene til slutten av 50-årene.

Deltakerne ble informert om prosjektets formål og hvordan intervjuet ville forløpe. De ble informert om at samtalen ikke ble tatt opp, men at det ble gjort notater underveis. Det ble også informert om at notater om utsagn ikke ville bli knyttet til den enkelte deltaker med navn, og at det ikke ville

framgå av formidling fra intervjuene hvem som hadde deltatt. Det ble presisert at alle skulle føle seg frie til å komme med sine meninger og at personvern var ivaretatt.

Assistenter som var med, ventet i et annet rom.

Fra arrangøren deltok Magnar Kvalvik og Sigrid Skavlid. Begge tok notater underveis og deltok i intervjuene. I etterkant av fokusgruppene fikk hver deltaker vippset 500 kroner som takk for innsatsen.

Av sensitive aspekter vi ønsket å få belyst hadde vi delt inn i ulike tema:

1. hudfarge/etnisitet
2. utviklingshemming
3. funksjonshemming
4. kjønnsuttrykk og kjønn
5. pornografi og kjønnsideal/utseende

Som innledning til hvert tema, ble det spilt av et synstolket klipp som skulle danne utgangspunkt for en generell diskusjon om hvordan temaet skal/bør synstolkes generelt. Det viste seg å være litt vanskelig å unngå at det ble en debatt om hvordan det aktuelle klippet burde vært synstolket.

Før avspilling av klippet, ble konteksten for klippet forklart. Når klippet var avspilt, ble det en runde på hvordan de ulike deltakerne oppfattet personene i klippene basert på filmlyd, stemmer og synstolking. Deretter ble det gitt en utdypende synstolking, før en runde på hva som burde formidles av synstolk og hva deltakerne ønsket å vite.

Tema 1: Hudfarge/etnisitet

I det første klippet er det en scene fra en ungdomsserie der fire gutter morer seg på en båt. To av dem har typisk norsk utseende, én kanskje asiatisk, en annen kanskje afrikansk. Synstolkingen beskriver hva som skjer på båten og hva de fire guttene har på seg. Alle guttene snakker vestlandsdialekt og har norske navn.

1 Bilde fra serien «Rykter» med tillatelse fra NRK

Spørsmål til fokusgruppen etter å ha gjort rede for hudfarge: Er det nødvendig å opplyse om hudfarge/etnisitet, og hvordan skal det i så fall gjøres?

Innspill fra fokusgruppene:

- Hvis én skal beskrives må alle beskrives med hudfarge.
- Viktig å få fram hudfarge hvis det har noe å si hvordan man blir behandlet.
- Vanskelig avveining å fortelle om hudfarge – når noe settes ord på blir det mer viktig enn noe annet.
- For min del har det noe med nysgjerrighet å gjøre, jeg ville likt å vite.
- Jeg jobber med en person som kommer fra Vietnam. Dette ante jeg ikke før etter noen år, da det plutselig kom opp i en samtale. Jeg var den eneste som ikke visste det.
- Gøy å vite, men må gjelde alle i gruppen hvis man beskriver den ene.
- Likerelevant, eller mer relevant som bekleding, er å vite hudfarge.
- Hvis serien handler om alle fire, må de beskrives og da vil det være tid til det i løpet av serien å fortelle om hudfarge, hvis det er bipersoner/statister, ikke viktig.
- «Grønn vindjakke» – helt uvesentlig!
- Forskjell på hva en svaksynt eller en som har sett tidligere, og en som er født blind føler behov for i synstolking. Ikke alt gir mening for blindfødte.
- Han som er mørk, kan forklares med «Mørk i huden og har svarte dreadlocks».
- Det er ikke annerledes å fortelle at noen er mørke i huden, enn de som er lyse.
- Best å beskrive alle fire.
- Hva er galt med å være «mørkhudet»?
- Viktigere å vite hudfarge enn farge på jakka.

I det andre klippet under temaet, er vi i den samme serien hvor hovedpersonen introduseres. Serien har med ungdommer med ulik hudfarge, og hovedpersonen blir introdusert slik: «høy, blond, atletisk bygget og har bustete bryn». Det er kun han av alle elevene med ulike hudfarger og variert påkledning som beskrives i episode 1, sesong 1.

Dette klippet ble kun spilt for den første fokusgruppen, da det var veldig dårlig lyd og hektisk synstolking. Det førte til at vi måtte spille klippet flere ganger og det tok en del tid. I den neste fokusgruppen ble det i stedet forklart at kun denne ene personen blir synstolket mht. utseende i episoden, og hva synstolkingen var.

2 Bilde av karakter i serien "Rykter" med tillatelse fra NRK

Spørsmål til fokusgruppen: Er hårfarge nok til å forstå utseende? Er hudfarge viktig? Når alle snakker norsk med samme dialekt?

Fokusgruppen:

- Beskrivelsen «blond hårfarge» er nok til å forstå at det dreier seg om et typisk norsk utsende.
- «Mørkt hår» er ikke nok til å fortelle om et utenlandsk utseende.
- Mye kryssklipping og raske klipp i dagens filmer/serier gjør synstolking umulig
- «Mørkt hår og mørk hud» indikerer utenlandsk utseende
- «Mørkhudet» ok å bruke for afrikansk utseende, men ikke «svart»
- Mulig sjattering «hvit – lys hud – gyllen – mørkhudet»
- Hvis det ikke er viktig, er det ikke nødvendig å synstolke, men ok å vite likevel.
- Når noe blir satt ord på, blir det mye sterkere enn bare ved at man observerer det visuelt. Det blir trukket fram som noe viktig.
- Hudfarge kan være relevant og viktig å synstolke hvis man tror de er «norske», men de har annet utseende.

Den tredje klippet i temaet hudfarge/etnisitet, var fra den norske NRK-serien «Makta». Den er delvis basert på virkeligheten, der mange av karakterene/skuespillerne er svært like de historiske personene de portretterer, og som mange voksne nordmenn husker. Noen av skuespillerne var imidlertid svært ulike den egentlige personen. Én karakter var spilt av skuespiller med iransk opprinnelse/utseende.

Personen blir beskrevet som «Sort hår, brune øyne og brun hud» av synstolken.

Virkelighetens Einar Førde til venstre og "Einar Førde" i serien Makta på NRK, spilt av Nader Khademi. Mens mange av seriens karakterer ble spilt av skuespillere som lignet virkelighetens person, ble noen spilt av skuespillere med veldig ulikt utseende. Dette ble en offentlig «snakkis» og denne detaljen hadde gått mange synshemmede hus forbi. Foto: Bjørn Sigurdsøn / NTB og stillklipp fra «Makta» NRK (til høyre)

Spørsmål: hudfarge veldig annerledes – noen skuespillere veldig like, andre veldig ulike den egentlige personen. Hvordan forstås beskrivelsen av karakteren?

Fokusgruppene:

- «Brun hud» ikke nok til å bli forstått som utenlandsk bakgrunn
- «Mørkhudet» eller «mørk hud» oppfattes som ikke-vestlig
- Må kunne si noe om land-bakgrunn, selv om man er født i Norge
- Ta med utseendemessig nasjonalitet hvis det er mulig å få tak i
- Vi skal heller ikke vite mer enn det som sees («mørkhudet» vs. «afrikansk»).
- Hadde vært veldig fint å få vite at noen av skuespillerne/karakterene var svært like den historiske personen, andre ikke. Begge deler viktig informasjon.
- «Brun hud» blir oppfattet som solbrun.
- Mørkhudet blir oppfattet som afrikaner.
- «Mørk i huden» eller «mørk hud» kan brukes.
- Iranere er ikke spesielt mørke i huden! Likevel er det tydelig at de ikke er typisk nordiske.
- «Brun i huden» indikerer noe annet (utenlandsk opprinnelse) enn «brun hud» (har solt seg).

Tema 2: Utviklingshemming

Når influenser-karakteren i en norsk TV-serie skal ha undervisning med en dansegruppe, ser vi en gruppe delvis overvektige komme inn i lokalet. Disse blir omtalt som «Åtte psykisk utviklingshemmede» og blir ikke beskrevet nærmere. Serien omhandler to unge kvinner med samme navn, men med veldig ulikt utseende. Av de to hovedpersonene er det kun den som har kroppsidealet som blir beskrevet. Når influenseren møter denne gruppen for første gang, forventer hun noe helt annet enn det hun ser, og når de kommer inn i dansesalen zoomes det inn på en kort, overvektig person (den andre hovedpersonen) som understreker kroppsfasongen til vedkommende.

3 Bilde fra serien Cammo med tillatelse fra NRK

Spørsmål: Hvordan kunne dette vært beskrevet? Er det relevant å trekke fram kroppsfasongen?

Fokusgruppene:

- «Psykisk utviklingshemmede» er ikke greit å bruke, må bruke «utviklingshemmet»
- «Utviklingshemmet» vanskelig å se og avgjøre visuelt, men må beskrives.
- Hvis gruppen har Downs, er det dekkende også for det å være lubben.
- «Downs» beskriver også delvis utseende, ettersom de har noen karakteristikker.
- Må beskrive utseende til begge hovedpersonene – både den som er innenfor skjønnhetsidealet og den som er utenfor.
- Ukjent for meg at de to personene var så ulike av utseende.
- Hvis det er lov å si at noen er slanke, må det være lov å si at noen er overvektige.
- Ikke alle med Downs er lubne, de har ulike kropper.
- Holder med å si at «personer med ulike type kropper kommer inn, alle i treningsklær».
- Vi som er født blinde, vet ikke hvordan man ser at noen har Downs.

Tema 3: Funksjonshemming

I en norsk TV-serie blir personene presentert i form av sine funksjonsnedsettelser. Flere visuelle uttrykk blir ikke omtalt i synstolking – proporsjoner, kroppsfasong, ganglag etc.

4 Bilde fra serien TABU med tillatelse fra NRK

Spørsmål: Hvordan oppfattet dere de personene som introduseres?

Fokusgruppene:

- Opplysningen om «bruker stokk» gjør at man kan tro han er blind. Burde si «støtter seg på en stokk» eller «bruker spaserstokk».
- Litt kleint konsept å stå fram slik, ville selv vite hvordan jeg be synstolket hvis jeg var med
- Forskjell på å beskrive reelle personer og fiktive karakterer
- Synshemmede må tåle å bli beskrevet på en annen måte enn bare ved at man «har hvit stokk», «har førerhund». Må kunne si «øyne som dirrer», «øynene peker i ulike retninger» etc.
- Positivt med serier som A-laget, Team Pølsa og Tabu, men savner at funksjonshemmede er med bare som seg selv, en rullestolbruker i et vanlig program.
- Forstår ikke ordet «islender» – hva er det?
- Å si at han har på tjukk ullgenser hvis det er sommer, forteller at han sannsynligvis fryser og underforstått er veldig tynn.
- «Pent kledd» fungerer ikke, må si dress og slips, for eksempel.
- I «A-laget» ble jo ikke utseende beskrevet i det hele tatt.

Tema 4: Kjønnsuttrykk og kjønn

Klippet som ble vist, var fra en danseforestilling (live). En naken mann med vagina beveger seg på scenen og viser kjønnet veldig eksplisitt i løpet av forestillingen. I klippet sier synstolk «vagina» om danserens kjønnsorgan, men får etter forestillingen beskjed om å bruke det mer nøytrale begrepet «genitals» til neste gang (synstolkingen var på engelsk). I videoklippet ser man ikke kjønnsorganet, men på forstillingen med publikum i salen, kunne alle se (og komme veldig tett på) alle hans kroppsdeler.

Spørsmål: Mann med kvinnelig kjønnsorgan – skal personen få eie bekrivelsen? Alle i salen ser vagina veldig tydelig.

Fokusgruppene:

- Forstod at det var en mann med vagina siden navnet hans blir nevnt.
- Veldig uenig med produsenten om at ordet «vagina» skal utelates.
- Som synshemmet blir man snytt for det som skal være hensikten med forestillingen, vise kjønnsmangfold og å bryte tabuer. Alle andre ser det.
- Hvis man ikke kan si det som det er, kan det virke som det er skamfullt.
- Det er diskriminering av synshemmede å akseptere at «vagina» ikke kan brukes og erstattes av kjønnsnøytralt ord, når hele forstillingen går ut på å bryte ned tabuer.
- Hvis han har vagina, må man si det.
- Hvis han ikke vil at kjønnsorganet skal bli nevnt, må han ta på truse!
- Veldig spesielt at man ikke kan si vagina.
- Hvis man ikke vil at det skal legges merke til, må man ikke vise det.
- En blind person «ser med ord». Man forvrenger kunstuttrykket hvis det visuelle ikke kan sies med ord, det blir feil ikke å si vagina her.
- Vi må få de samme detaljene som de seende.

I det neste klippet som var fra en annen live forestilling, danser en naken ikke-binær person alene på scenen. At vedkommende er ikke-binær, kan ikke observeres visuelt. Personen, som ser veldig ut som mann og har et mannlig navn, danser naken. Selv identifiserer personen seg som hen (på engelsk blir det they/them) og ønsker ikke at man skal si penis om kjønnsorganet. Dermed blir det bare kjønnsnøytral beskrivelse, selv om synstolken nevner personens navn under beskrivelsene.

Fokusgruppen får først bare vite at det er en ny danser på scenen, før klippet avspilles.

Spørsmål: Hvem er på scenen?

Fokusgruppe:

- Går ut fra at «They/them» er brukt med hensikt? Det er tydelig at det er en mann som beskrives, men «they/them»-benevnelsen gir meg inntrykk av at ett eller annet bryter med forventningene her. Det er noe her jeg ikke får vite, fordi jeg er blind.
- Siden navnet blir nevnt (mannsnavn) forstår man at det er snakk om én person til tross for bruken av «they/them». Er kjent med dette og gir assosiasjoner til at det er noe spesielt.
- Forstår av «they/them» at det er en ikke-binær.
- Tenkte at det var flere siden det ble sagt «they/them».
- Mannsnavn gir inntrykk av at det er en mann.
- Er det i det hele tatt relevant at personen er ikke-binær, er det relevant å si «they/them»? Hvilken betydning har det for dansenummeret?

- Oppdragsgiver får veldig mye makt i formidlingen, men det er ikke oppdragsgiver som har behov for synstolking.
- Hvorfor er det annerledes å si at det er penis og vagina, enn å si at personen har lyst hår?

I den neste klippet vises samme danser i det hen står opp/ned og dermed dingler penisen slik at «*their genitals are in touch with their stomach*» slik synstolken beskriver det. Ettersom synstolk ikke får lov til å si «penis», prøver han å benytte denne anledningen til å beskrive genitalienes bevegelse på en måte som gjør at det ikke kan tolkes som annet en penis og pung.

Spørsmål: Forstår dere hva som skjer på scenen ut fra beskrivelsene? Kan produksjonen bestemme ordvalg?

- Vanskelig å forstå selve bevegelsene
- Vulva kan også komme i kontakt med magen om man bøyer seg nok.
- Mannsnavn gir assosiasjoner til at det er en mann, men her forstyrrer forventningene meg litt: Jeg er litt påvirket av forrige forestilling der det var mann med vagina, og har dermed lignende forventninger her.
- En løsning for å understreke et det var penis og pung som hang opp ned, kunne vært *«gentitals hanging freely».*
- Vanskelig å forstå både hva som skjer og hvilket kjønn.
- Her bør det være klare retningslinjer for hvordan slike situasjoner skal beskrives, man må kunne beskrive fakta.
- Jeg kan ikke styre hvordan seende ser meg, like lite skal synstolken ta hensyn til hva den som er på scenen ønsker.
- Vi kan ikke eie vår egen beskrivelse – da må man gå i burka. Har man valgt å være med i en serie, en forestilling, å sminke seg, så blir man sett.
- Om man kaller det penis, sier man jo ikke hva man mener om kjønnsorganet, det er helt nøytralt og sannhetsbasert.
- Paradoksalt at forestilling som skal bryte ned tabuer, er så kontrollerende, som om det var skamfullt.
- Ordet *«genitals»* oppfatter jeg som mannlige kjønnsorgan
- Jeg vil heller ikke at folk skal se meg som «blind», men det er jo det andre gjør likevel.
- Beskrivelsen må være i samsvar med det visuelle man ser.
- Hva er poenget med å vise seg naken hvis synstolken ikke kan beskrive det?

Tema 5: Pornografi og kjønnsideal/utseende

Klippet som ble vist, var hentet fra et TV-program der hensikten er å vise fram ulike kropper slik de er naturlig for en skoleklasse. Synstolkingen beskriver ikke noe av det serien skal vise, selv om det er litt tid til å gjøre det.

5 Bilde fra serien Kroppen med tillatelse fra NRK

Spørsmål: Hva synes dere om at det ikke settes ord på det som serien skal vise?

- Kjempebra at damene stiller opp. Jeg venter på noe mer, men det kommer ikke mer beskrivelser? Det er krise.
- Veldig rart at det ikke er mer beskrivelse, må beskrive det alle kan se.
- Synshemmede får ingenting ut av episoden.
- «Ord er farligere enn bilder».
- Hva som er OK å beskrive kommer an på kontekst. Vanligvis er det ikke relevant å beskrive pupper, men her handler det om pupper, da må pupper beskrives.
- Man er redd for å støte noen med ord, fordi ord framhever noe i større grad enn det bilder gjør.
- Viktig å få fram kroppsform hvis det er en vesentlig del av innholdet og budskap i en serie.

Det andre klippet som ble vist under tema 5, var en filmscene om en mann som ser mye porno. Mange raske klipp av varierte seksuelle praksiser i videomateriale (hardporno) og onanering blir ikke skildret av synstolken. Fortellerstemmen forklarer på overordnet nivå, men ikke innholdet i de mange klippene som vises i rask rekkefølge.

Spørsmål: hvordan opplevde dere denne scenen?

Fokusgruppe før utvidet synstolking:

- Fikk ikke med meg så mye.
- Hadde synstolken sovna?
- Synstolk for lik stemme som forteller – vanskelig å skille dem.

Fokusgruppe etter utvidet synstolking hvor de fleste av de raske pornoklippene ble forklart:

- Når det er mange korte klipp som ikke kan synstolkes pga. hastighet, trekk fram ett som er veldig talende for helheten
- Gruppen veldig overrasket over hva som foregikk på skjermen, de hadde ingen aning.

MERK: De to siste klippene, det vil si tema 5, ble ikke vist til fokusgruppe nr. 2 da den første fokusgruppens diskusjon ikke ga så mye annet enn at synstolkingen var mangelfull, og det ble for mange klipp til å holde oss innenfor tidsrammen.

Generelt inntrykk:

- Vil gjerne vite hudfarge/nasjonalitet.
- Alle må beskrives hvis én beskrives – ikke gjør forskjell på folk.
- Kjønnsorganer må kunne beskrives uavhengig av ønske, synstolk må stå fritt.
- Det oppleves som sterkere når det settes ord på.
- Et siste tabu å ordlegg.
- De to siste klippene ga ikke så mye info for bruk i retningslinjer.
- Ikke nok info om hvordan ulike funksjonsnedsettelser skal omtales.
- Enklere å beskrive «idealpersonen».
- Enklere å beskrive norsk utseende enn utenlandsk (mørk).

Annet som kom opp:

- Kunstig å synstolke seg selv på møter.
- Noe KI-ansiktsgjenkjenning har kuttet ut å oppgi kjønn. Alle blir referert til som «person».
- Stort spenn i hva den enkelte ønsker av detaljer i synstolking.
- Klesdetaljer ikke så viktig. Bare hvis det er veldig spesielt, som nissedrakt når de andre har dress.

Arrangørs noteringer etter møtene

Deltakerne i fokusgruppene fanget ikke umiddelbart opp at Førde hadde «brun hud» eller at ikke-binær danser hadde penis (de fanget opp dette ved annengangs avspilling). Én ting er begrepene synstolk bruker, de er kanskje for forsiktige, men det kan også være vanskelig å fange opp alle beskrivelser og hva de innebærer, spesielt når man har egne forventninger og har tegnet seg et eget bilde av hva som foregår. Det kan ha noe for seg at synstolk tør å sette flere ord på, eller å gjenta, det som bryter med forventningene.

Unge deltakere var kjent med they/them, ikke de eldre. De var også mer opptatt av at pronomen skulle være riktig.